

> Retouradres Postbus 20701 2500 ES Den Haag

de Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Plein 2
2511 CR Den Haag

Ministerie van Defensie

Plein 4
MPC 58 B
Postbus 20701
2500 ES Den Haag
www.defensie.nl

Datum

Betreft Reactie op het Amerikaanse GAO-rapport van 26 oktober 2017 met
betrekking tot *F-35 Aircraft Sustainment*

Onze referentie

BS2017035282

Bij beantwoording datum, onze referentie en betreft vermelden.

Het Amerikaanse *Government Accountability Office* (GAO) heeft op 26 oktober jl. een rapport over het F-35 programma gepubliceerd, getiteld "*F-35 AIRCRAFT Sustainment: DOD Needs to Address Challenges Affecting Readiness and Cost Transparency*". Het rapport treft u bijgaand aan.

Het GAO, dat vergelijkbaar is met de Algemene Rekenkamer, publiceert regelmatig rapporten over het F-35 programma, in eerste instantie bestemd voor het Amerikaanse congres. Het GAO was de afgelopen jaren kritisch over het programma en heeft diverse keren aanbevelingen ter verbetering gedaan. Het Pentagon heeft de meeste daarvan ter harte genomen en in een aantal gevallen heeft dit geleid tot aanpassingen in het F-35 programma.

F-35 instandhouding

De focus van het F-35 programma verschuift steeds meer van ontwikkeling naar productie, instandhouding en doorontwikkeling. Het laatste GAO-rapport gaat vooral in op de instandhoudingsproblematiek. Zoals ook in de laatste voortgangsrapportages (Kamerstuk 26 488, nr. 404, nr. 416, nr. 431, nr. 435) gemeld blijft de bedrijfszekerheid van de F-35 achter ten opzichte van de planning. Een van de belangrijkste oorzaken die het GAO-rapport noemt, is het gebrek aan beschikbare reservedelen dat op zijn beurt mede wordt veroorzaakt door de beperkte reparatiecapaciteit bij de Amerikaanse krijgsmacht. Zo duurt de reparatie van een reservedeel gemiddeld twee keer langer dan beoogd.

Het rapport doet vier aanbevelingen¹ die het Pentagon onderschrijft en waarop actie is en wordt ondernomen:

- actualiseer de instandhoudingsplannen op een zodanige manier dat wordt veiliggesteld dat de belangrijkste voorwaarden en beslispunten uit die plannen bij de implementatie van de F-35 instandhoudingsstrategie en de bijbehorende financieringsplannen worden betrokken;

---

¹ Zie voor de originele aanbevelingen en de reactie van het Pentagon bijgevoegd GAO rapport , Appendix II, blz 49-50.

- herbezie de prestatie-indicatoren waarmee contractanten verantwoordelijk worden gehouden op basis van *performance based* contracten met vaste prijzen. Zorg dat die indicatoren objectief meetbaar zijn, de processen weerspiegelen waarover de contractant invloed kan uitoefenen en alle *stakeholders* ertoe aanzetten het gewenste gedrag te vertonen;
- zorg dat voldoende kennis beschikbaar is over de actuele kosten van de instandhouding en de technische karakteristieken van het vliegtuig voordat meerjarige, *performance based* contracten met een vaste prijs worden afgesloten;
- neem stappen om de communicatie met de krijgsmachtdelen van de Verenigde Staten te verbeteren en geef meer informatie over de relatie tussen de in rekening gebrachte instandhoudingskosten van de F-35 en de capaciteiten die de afnemer heeft ontvangen.

Beoordeling GAO-rapport

De conclusies en aanbevelingen van het GAO worden door het *F-35 Joint Program Office* (JPO) onderkend. De GAO-aanbevelingen richten zich op de spanning tussen de huidige en de gewenste situatie. De verbetering van de informatievoorziening over de instandhoudingskosten aan de Amerikaanse krijgsmachtdelen zal naar verwachting ook de Nederlandse informatiepositie ten goede komen.

Met toenemende productieaantallen en een grotere F-35 vloot die opereert vanaf steeds meer locaties wereldwijd wordt steeds meer gevraagd van de instandhouding. Om aan de toenemende vraag te kunnen voldoen, zal de instandhoudingscapaciteit zowel kwantitatief en kwalitatief voldoende snel moeten meegroeien. Navraag bij JPO heeft uitgewezen dat intussen een groot aantal maatregelen is getroffen dat zowel op de korte als de langere termijn effect gaat sorteren. Nederland houdt dit nauwgezet in de gaten.

De instandhoudingsproblematiek raakt niet alleen de Amerikaanse toestellen en die van partnerlanden, maar ook de twee Nederlandse testtoestellen. Deze zijn gestationeerd op *Edwards Air Force Base* (AFB) in Californië en worden soms geconfronteerd met een tekort aan reservedelen. Niettemin halen zij over het algemeen het aantal geplande vliegreuren. De eerstvolgende toestellen ontvangt Nederland in 2019, als de acht toestellen die in 2015 zijn besteld worden afgeleverd. Zes daarvan zullen op Luke AFB worden gestationeerd voor de vliegeropleiding en twee op vliegbasis Leeuwarden. Nederland volgt de ontwikkelingen nauwlettend en zal zelf actief een bijdrage leveren aan de instandhouding in de vorm van een *regional warehouse* en een motorenonderhoudsfaciliteit op Woensdrecht.

DE STAATSSECRETARIS VAN DEFENSIE

Drs. B. Visser